

LBRIS

We know
books

Daniel Smith

Cum să gândești ca
NELSON MANDELA

Traducere din limba engleză
de Ana-Maria Datcu

Editura

For You

Cuprins

Introducere	7
Repere într-o viață remarcabilă	11
Crede în faptul că poți lăsa o urmă	19
Pune la îndoială statu-quoul	23
Desăvârșește-ți educația	26
Corp sănătos, minte sănătoasă	30
Învață din lecțiile istoriei	34
Cum să te hrănești ca Nelson	38
Găsește-ți o misiune pentru care să militezi	41
Concentrează-te pe dezvoltarea personală	46
Progresul începe tine	52
Resetează-ți busola morală: calea de la nesupunerea civilă la lupta armată	57
Inspiră-i pe alții prin exemplul personal	67
Aceia care l-au inspirat pe Mandela	71
Fii de partea poporului	80
Alege-ți cu înțelepciune prietenii	83
Transmite-ți mesajul	91
Cultivă-ți celebritatea	98
Poartă-te elegant	100
Arată curaj în fața adversității	104
Îmbrățișează cultura	111
Trăiește o viață literară	113
Folosește-te de mass-media	120
Mergi în ritmul tău	122
Fii adaptabil	126
Fii un model pentru ceilalți	130
Păstrează-ți spațiu și pentru viața privată	137
Stăpânește arta negocierii	145
Lecții despre nașterea unei națiuni	149
Amintește-ți că sportul și politica lucrează bine împreună	155
Învață când să faci un pas înapoi	160
Asigură-ți moștenirea	163
Ai încredere în tineri	167
Declarații despre Mandela	172
Bibliografie selectivă	174

Introducere

„Mandela se află în epicentrul
timpului nostru, pentru noi în Africa de Sud
și pentru voi oriunde v-ați afla.”

Nadine Gordimer,
laureată a Premiului Nobel

Prima versiune a acestei cărți a fost presărată din belșug cu verbe la timpul prezent. Adică, pe măsură ce am scris-o, Madiba – deși bătrân și cu o sănătate precară – era încă foarte prezent *cu noi*. Printr-o coincidență tristă, am terminat de scris ultimele cuvinte în seara zilei de 5 decembrie 2013. Am pregătit imediat ceea ce am crezut că va fi o ceașcă de ceai de sărbătoare, pornind radioul în timp ce fierbea ceainicul. Bineînțeles, primul lucru pe care aveam să îl aud a fost un prezentator de știri care anunța cu tristețe că Mandela murise. Faptul că, doar cu câteva minute mai devreme, scrisesem despre el la timpul prezent a făcut ca știrea să fie și mai emoționantă pentru mine.

În zilele ce au urmat, cei mari și cei buni au venit să își aducă omagiile. Unii au părut să crească în statură, ridicându-se la înălțimea evenimentului cu demnitate și perspicacitate; alții păreau doar mai mici în umbra lui Mandela. Dar

mi-au rămas în memorie câteva cuvinte pe care mi le-a spus un coleg a doua zi după moartea lui Madiba: „Dacă mi-ai fi cerut ieri dimineață să-l numesc pe cel mai mare om în viață din lume, aș fi putut să o fac. Întreabă-mă astăzi și pur și simplu nu știu.“ Cred că acest lucru spune multe despre rolul lui Mandela în istoria noastră colectivă.

El revendică, fără îndoială, un loc în acel grup select al acelor care pot fi numiți, în mod legitim, „giganții secolului XX“. După ani de luptă acerbă care au dus la eliberarea Africii de Sud de sub sclavia apartheidului, a ajuns să fie recunoscut nu numai în țara sa, ci și în întreaga lume ca o forță unificatoare întru bine. În mod singular, a fost o figură la fel de populară printre cei mai săraci locuitori din cel mai defavorizat cartier din Johannesburg ca și printre politicienii și vedetele care se îngheșuiau să fie fotografiate alături de el.

O dovadă a importanței sale durabile este faptul că în lunile ce i-au precedat moartea comentatorii s-au întrebat dacă Africa de Sud s-ar putea descurca fără el. Bineînțeles că va reuși, iar faptul că este echipată pentru a face acest lucru – chiar dacă în mod imperfect – este cu siguranță cea mai mare moștenire pe care ne-a lăsat-o Mandela. Însă puțini se pot îndoii de faptul că Națiunea Curcubeu este diminuată prin absența lui.

Deși sfârșitul dominației albe în Africa de Sud a venit aproape la fel de brusc și de dramatic ca și prăbușirea comunismului în Europa – evenimente aproape contemporane –, Mandela a condus o mișcare ai cărei membri au făcut sacrificii devastatoare timp de decenii întregi. El însuși a ieșit din închisoare după aproape 30 de ani de detenție pentru a supraveghea negocierile finale ce au adus pentru prima dată democrația multirasială în țara sa. Poate și mai important este faptul că tranziția finală a avut loc într-o pace relativă.

În 1994, Mandela a devenit președinte al națiunii și lider al unui guvern dominat de Congresul Național African, organizație care, până cu puțin timp înainte, fusese tratată de regimul de apartheid ca organizație teroristă. În timpul mandatului său, el a readus Africa de Sud pe scena mondială, după mulți ani de izolare internațională. Pe plan intern, a reușit să mențină țara pe drumul cel bun, într-un moment în care o figură mai puțin importantă ar fi pierdut controlul.

Au existat, bineînțeles, probleme, multe dintre ele continuând și astăzi. Inegalitatea uriașă a veniturilor înseamnă că Africa de Sud rămâne o națiune de bogați și săraci, în timp ce criminalitatea și HIV/SIDA afectează milioane de vieți. Dar, în ciuda tuturor acestor probleme, atât populația albă, cât și cea de culoare au rămas în majoritate angajate în idealul unei societăți în care soarta unui individ nu depinde de culoarea pielii sale.

Confruntat cu cea mai precară dintre situații, Mandela a dat dovadă de o agilitate fermă până când a renunțat la președinție, în 1999. Nu a simțit nevoia de a se menține la putere, o tentație căreia i-au cedat atât de mulți dintre liderii africani postcoloniali. În schimb, a transmis puterea generației următoare, conștient că viitorul națiunii nu ar trebui să fie legat de o singură persoană. Îndepărtându-se de politica din prima linie, el a evoluat într-un politician vârstnic care a fost o forță stabilizatoare în țară și un purtător de cuvânt pentru pace și justiție pe plan internațional.

De fapt, el a devenit pentru milioane de oameni din întreaga lume nimic mai puțin decât un simbol, un luptător pentru libertate care, uneori, părea că a doborât practic de unul singur un sistem corupt și falimentar. După anii 1990, a dezvoltat o aură de calm aproape supraomenesc. A devenit întruchiparea iertării și a echilibrului, simbol al echității.

Aceia care l-au cunoscut vorbesc despre capacitatea sa remarcabilă de a fi liniștit. Nu și-a confecționat niciodată o aureolă, dar aceasta i-a fost impusă de o lume dornică de eroi, într-o epocă în care aceștia ne lipsesc mai mult ca niciodată.

Mandela însuși a fost primul care a recunoscut că este departe de a fi un înger. A fost, așa cum suntem cu toții, mult mai complex decât atât. Desigur, nu a fost întotdeauna o figură agreată, cel puțin până în ultimele sale decenii. Mânat de obiective mărețe, putea fi nemilos de pragmatic în urmărirea lor. Într-o mare parte a vieții sale, a fost considerat, chiar și de către unii dintre aceia care au venit să-l omagieze, nu atât un luptător pentru libertate, cât un terorist. Este adevărat că a ajuns să creadă că protestul civil, de tipul celui favorizat de Gandhi în India, era inadecvat pentru Africa de Sud și, în cele din urmă, a tolerat și a urmărit activ lupta armată.

În mod extraordinar, abia în 2008 Mandela a fost în cele din urmă scos de pe lista SUA de supraveghere a terorismului. În plus, înclinațiile sale politice erau instinctiv de stânga, ceea ce nu le-a făcut pe plac întotdeauna liderilor din Occident implicați în Războiul Rece. Nici viața sa personală nu a fost lipsită de complicații, inclusiv două căsnicii care s-au încheiat cu divorțuri complicate.

Deși Mandela a fost tratat ca o figură practic ireproșabilă în anii care au urmat eliberării sale din închisoare, adevărul despre acest om este mult mai nuanțat. Acest lucru nu implică o critică. Pur și simplu, se recunoaște că, pe lângă nenumăratele sale calități, abilități și talente, a avut și defecte. În fond, nu a fost un sfânt sau un înger, ci o ființă umană, la fel ca mine și ca tine, deși el a renunțat la multe pentru a-și consolida locul în istorie. Sper că această carte va pune în lumină unele dintre ideile, atitudinile și motivațiile care au modelat una dintre marile figuri ale epocii noastre.

Repere într-o viață remarcabilă

- 1918 În 18 iulie, se naște Rolihlahla Dalibhunga Mandela, în Transkei, în Eastern Cape din Africa de Sud, fiul lui Gadla Mphakanyiswa și Nonqaphi Nosekeni.
- 1920 Familia Mandela se mută în satul Qunu, unde Nelson se va întoarce la pensie.
- 1925 Mandela își începe școala, fiind primul din familia sa care a urmat cursuri. Profesorul său îi dă numele Nelson.
- 1927 Moare Gadla Mphakanyiswa. Mandela intră sub tutela lui Jongintaba Dalindyebo, regentul Thembu în exercițiu, și este crescut în casa regală.
- 1939 Mandela se înscrie la Universitatea Fort Hare pentru a se pregăti ca funcționar public.
- 1940 Este eliminat de la Fort Hare fără a fi absolvit pentru rolul său într-un protest împotriva autorităților universitare.
- 1941 Confruntat cu perspectiva unei căsătorii aranjate, Mandela fuge la Johannesburg, unde se împrietenește cu Walter Sisulu și începe să lucreze pentru o firmă de avocatură.

- 1942 Mandela se implică în Congresul Național African (CNA).
- 1943 Se înscrie pentru a studia dreptul la Universitatea Witwatersrand.
- 1944 Împreună cu Oliver Tambo și Walter Sisulu, se alătură CNA și devine cofondator al Ligii Tinerilor CNA (LTCNA). Se căsătorește cu Evelyn Mase.
- 1945 Evelyn dă naștere unui fiu, Madiba Thembekile.
- 1947 Mandela este ales în conducerea provincială a CNA din Transvaal. Evelyn dă naștere unei fiice, Makaziwe, care moare la vârsta de 9 luni.
- 1948 Partidul Național ajunge prin vot la putere și își pune în aplicare programul de apartheid.
- 1949 LTCNA răspunde cu un Program de acțiune, o campanie de rezistență pasivă care include greve în masă, boicoturi și alte proteste.
- 1950 Mandela se alătură conducerii naționale a CNA și preia președinția LTCNA. Evelyn dă naștere unui fiu, Makgatho.
- 1952 Mandela și Oliver Tambo înființează primul cabinet de avocatură al unor persoane de culoare. CNA lansează campania non-violentă Defiance Campaign. Mandela este condamnat pentru încălcarea Legii privind Suprimarea Comunismului și primește o pedeapsă cu suspendare. De asemenea, i se interzice să participe la reuniuni publice. Însă este ales vicepreședinte al CNA și începe să elaboreze planuri pentru campanii clandestine.
- 1954 Evelyn dă naștere unei fiice, Pumla Makaziwe (Maki).

1955

CNA înființează Congresul Uniunii Naționale a Poporului, organizație ce reprezintă toate rasele, cu scopul de a elabora un set de principii de bază pentru o nouă Africă de Sud. Aceste principii sunt reunite în „Carta Libertății“.

1956

În decembrie, Mandela și alte aproximativ 150 de persoane sunt arestate. Procesul lor ulterior pentru înaltă trădare va dura câțiva ani.

1957

Mandela și Evelyn divorțează.

1958

Mandela se căsătorește cu Winnie Madikizela.

1959

Congresul Panafrican se desparte de CNA. Parlamentul stabilește o serie de „zone tribale“ și începe strămutarea forțată a persoanelor de culoare, mișcare căreia i s-a opus vehement CNA. Winnie dă naștere unei fiice, Zenani.

1960

Winnie dă naștere unei fiice, Zindiswa (Zindzi). În martie, Masacrul de la Sharpeville concentrează atenția internațională asupra regimului de apartheid.

1961

Mandela și ceilalți inculpați sunt achitați în așa-numitul „proces de trădare“. Ulterior, el intră sub acoperire și devine comandant-șef al Umkhonto we Sizwe (MK), aripa armată a organizației nou înființate a CNA.

1962

Întorcându-se din tururile de strângere de informații din Europa și Africa, Mandela este condamnat pentru părăsirea țării fără permisiune și incitarea la grevele muncitorilor. Este condamnat la 5 ani de închisoare.

1963

În urma unui raid asupra unei clădiri a CNA din Rivonia, Mandela este unul dintre mai mulți lideri ai CNA acuzați de tentativă de răsturnare prin violență a guvernului.

- 1964 În luna aprilie, Mandela ține o cuvântare istorică în Rivonia, la docuri. Este acuzat, găsit vinovat, condamnat la închisoare pe viață și trimis pe Insula Robben.
- 1968 Moare mama lui Mandela. I se refuză permisiunea de a participa la înmormântare.
- 1969 Fiul cel mare al lui Mandela, Thembi, este ucis într-un accident de mașină. Din nou, autoritățile penitenciare îi refuză permisiunea de a participa la înmormântare.
- 1974–1975 Mandela lucrează în secret la biografia sa.
- 1976 Mandela respinge o reducere condiționată a pedepsei sale.
- 1980 Oliver Tambo, exilat, este vârful de lance al Campaniei „Eliberați-l pe Mandela“.
- 1982 Mandela este transferat de pe Insula Robben la Închisoarea Pollsmoor, pe continent.
- 1983–1984 Violența se răspândește din orașele cu populație de culoare din Johannesburg în semn de protest față de creșterea chiriilor și eșecul guvernului de a le acorda persoanelor de culoare creșterea reprezentării în Parlament. Grevele și boicoturile sunt completate de o creștere a activității gherilelor MK.
- 1985 Mandela respinge oferta premierului P.W. Botha de eliberare în schimbul renunțării la violență deoarece este declarată starea de urgență. Însă se deschid canale informale de contact între Mandela și guvern.
- 1986 Mandela începe discuțiile cu premierul P.W. Botha, dar nu le spune imediat colegilor săi din CNA. Winnie, între timp, atrage atenția

internațională atunci când susține un discurs care este interpretat pe scară largă ca apel la violență.

- 1987 Știri despre discuțiile private ale lui Mandela cu guvernul. Reacțiile din interiorul CNA variază de la susținere puternică la acuzații de trădare.
- 1988 Mandela este transferat la Închisoarea Victor Verster după o criză de tuberculoză. În decembrie, 4 tineri sunt răpiți și bătuti de membrii ai Clubului de Fotbal Mandela United (gărzile de corp ale lui Winnie Mandela). Unul dintre ei, Stompie Sepei, în vârstă de 14 ani, este ucis.
- 1989 Botha este înlocuit în funcția de prim-ministru de F.W. Klerk. Discuțiile cu Mandela continuă și de Klerk începe să elibereze prizonieri politici și acceptă principiul „împărțirii puterii“.
- 1990 În 2 februarie, de Klerk ridică interdicțiile privind CNA. Nouă zile mai târziu, Mandela este eliberat din închisoare. Devine vicepreședinte al CNA. Încep discuțiile dintre CNA și Partidul Național cu privire la viitorul Africii de Sud. Mandela și de Klerk continuă să se întâlnească în privat, purtând discuții pe fondul unei creșteri a violenței în multe orașe cu populație de culoare, în special în Natal.
- 1991 Winnie Mandela este condamnată pentru rolul său în răpirile din 1988 care au culminat cu moartea lui Stompie Sepei. Condamnarea sa la 6 ani de închisoare se reduce la o pedeapsă cu suspendare și amendă în apel. Soțul ei, între timp, este ales președinte al CNA.
- 1992 Mandela și Winnie își anunță despărțirea. Există tensiuni între Mandela și de Klerk deoarece

primul implică poliția în creșterea valului de violență care mătură țara și CNA orchestrează o grevă generală. În septembrie, Mandela și de Klerk semnează un Acord de înțelegere pentru a investiga activitățile poliției și a institui un sistem constituțional ales în vederea pregătirii unei noi constituții naționale.

- 1993 Mandela face apel la calm în urma asasinării lui Chris Hani, figură proeminentă a CNA, în 10 aprilie de către un extremist alb. Mandela și de Klerk primesc împreună Premiul Nobel pentru Pace.
- 1994 CNA obține majoritatea la primele alegeri generale democratice și multirasiale din țară. În 10 mai, Mandela este investit în funcția de președinte al Africii de Sud.
- 1995 Este înființat Fondul Nelson Mandela pentru copii.
- 1996 Mandela și Winnie divorțează. Este înființată Comisia pentru Adevăr și Reconciliere.
- 1998 În 18 iulie, Mandela împlinește 80 de ani; se căsătorește cu Graya Machel.
- 1999 CNA câștigă alegerile generale. Președinția trece de la Mandela la Thabo Mbeki. Se înființează Fundația Nelson Mandela.
- 2000 Mandela anunță că se retrage din viața publică.
- 2001 Este diagnosticat cu cancer de prostată.
- 2002 Se înființează Fundația Mandela Rhodes.
- 2003 Mandela se pronunță împotriva războiului condus de SUA în Irak.
- 2004 Mandela „se retrage de la pensie“ pe măsură ce starea lui de sănătate se înrăutățește.

- 2005 Makgatho, fiul lui Mandela cu Evelyn, moare de SIDA.
- 2007 O statuie a lui Mandela este dezvelită în Parliament Square, în Londra. Între timp, se înființează grupul Elders [Bătrânii], inspirat de Mandela.
- 2009 ONU marchează prima ediție internațională Nelson Mandela, în 18 iulie, de aniversarea lui.
- 2013 Mandela petrece perioade lungi de spitalizare deoarece starea de sănătate i se deteriorează. Moare în 5 decembrie, la vârsta de 95 de ani, în locuința sa din Houghton, în Johannesburg, înconjurat de familie.

Crede în faptul că poți lăsa o urmă

„Prin strămoși, am fost născut să conduc. [...] Adevărata mea vocație a fost să fiu un slujitor al oamenilor.“

Nelson Mandela, 2003

Când s-a născut Nelson Mandela, puține lucruri sugerau că este destinat să devină una dintre cele mai importante figuri din politica globală a timpului său. Însă nu a dus niciodată lipsă de încredere în sine, având întotdeauna convingerea adânc înrădăcinată că valorează la fel de mult ca orice alt om. Desigur, asta nu înseamnă că el nu credea că există oameni care să fie „mai buni“ decât el – fie că asta însemna mai înțelepți, mai inteligenți, superiori din punct de vedere fizic sau înzestrați în alt mod. Ci avea o încredere nestrămutată meritocrație, în ideea că niciun individ nu ar trebui să fie judecat în funcție de circumstanțele întâmplătoare ale nașterii sale, ci de caracterul și acțiunile sale.

Faptul că un copil de culoare din Africa de Sud de la începutul secolului XX era atât de pătruns de idealurile meritocrației constituia o raritate, având în vedere că societatea

în care trăia considera că proveniența etnică are un impact decisiv asupra perspectivelor de viață. Cu toate acestea, într-o perioadă în care milioane de oameni își vedeau viața complet distrusă doar din cauza culorii pielii, Mandela a reușit să rămână fidel ideii că toți oamenii intră în lume ca egali.

S-a născut în 18 iulie 1918, în Mvezo, un mic sat din Transkei, în partea de est a ceea ce este acum provincia Eastern Cape. La momentul nașterii sale, populația majoritară de culoare era subjucată de secole de un amestec incomod de coloniști olandezi și britanici. Un exemplu de maltratare instituționalizată a acestora a fost Legea privind Pământurile Indigenilor din 1913. Acest act legislativ a reglementat dreptul de proprietate al oamenilor de culoare asupra terenurilor într-o perioadă în care doar vreo 7% din teritoriul națiunii se afla în proprietatea lor, în ciuda faptului că reprezentau peste două treimi din populație.

Ne putem gândi că, dacă Mandela s-ar fi născut în sărăcie într-un orașel de provincie, lumea ar fi fost privată de influența sa. În schimb, el a crescut într-o familie care descindea din familia regală Thembu (Thembu fiind una dintre cele 12 căpetenii vorbitoare de limba xhosa). În conformitate cu regulile de descendență patrimonială ce funcționau în cadrul căpeteniilor, tatăl lui Mandela, Gadla Mphakanyiswa, nu putea ocupa cele mai înalte funcții, dar era un șef local și a fost consilier al regelui Thembu. Ca fiu al celei de-a treia soții a tatălui său, Mandela însuși se putea aștepta la un rol similar la vârsta adultă.

Așadar, deși citatul din Mandela de la începutul acestei secțiuni (rostit în 2003) este deschis interpretării, el s-a născut totuși într-o elită. Pe când era încă foarte tânăr, tatăl său a fost considerat vinovat de insubordonare față de un magistrat local și și-a pierdut atât titlul, cât și o mare parte

din avere. Însă tânărul Mandela a continuat să primească un anumit nivel de deferență din partea contemporanilor și a ajuns să vadă îndeaproape cum funcționează structurile de putere tradiționale africane.

El a deținut un rol important și în cadrul familiei sale, fiind primul fiu al mamei sale, Nonqaphi Nosekeni, și frate mai mare pentru trei surori (tatăl său a avut în total 13 copii, așa că au existat și surori și frați vitregi). Într-o societate puternic patriarhală, el a simțit povara responsabilității și mai acut odată cu moartea tatălui său, în 1927. A fost o lecție timpurie despre cum să faci față pierderilor personale și tragediilor – o lecție dură, dar valoroasă pentru un om care avea să le experimenteze pe amândouă cu o regularitate descurajantă pe tot parcursul vieții sale.

După moartea tatălui său, a intrat sub patronajul direct al regentului Thembu, Jongintaba Dalindyebo. S-a mutat în complexul personal extins al regentului, cunoscut sub numele de „Marele Loc“, unde a fost expus și mai mult la mecanismele guvernării tribale. A văzut îndeaproape întâlnirile tribale în aer liber, numai pentru bărbați, în cadrul cărora se cereau și se ofereau o serie de păreri asupra unor chestiuni diferite, până când se ajungea la un acord general asupra unui plan de acțiune. Aceasta era democrație consensuală în acțiune și avea să-i influențeze întreaga carieră.

Într-un discurs rostit la scurt timp după eliberarea sa din închisoare, în 1990, a reflectat asupra unora dintre lecțiile pe care le-a învățat în această perioadă: „În obiceiurile și istoria noastră, șeful este gura poporului său. El trebuie să asculte plângerile poporului său. El este păstrătorul speranțelor și dorințelor lor. Iar dacă vreun șef decide să fie tiran, să ia decizii în locul poporului său, va avea un sfârșit tragic, în sensul că ne vom ocupa de el.“